

Anne Sipilä

SYRJÄTYMISVAARASSA OLEVIEN
NUORTEN AIKUISTEN TOIMIJUUDEN
TUKEMINEN SOSIAALITYÖSSÄ

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Anne Sipilä: Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuuden tukeminen sosiaalityössä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tässä kandidaatintutkielmassa ollaan kiinnostuneita 18–25-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuudesta, eli osallisuudesta omassa elämässään, ja sen tukemisesta sosiaalityössä. Tutkielmassa tutkitaan toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä luodaan toimijuuden käsitteen kautta laaja-alaista ymmärrystä nuorten aikuisten tarpeista ja kokemuksista palveluverkostoissa, minkä pohjalta paikannetaan sosiaalityölle keskeisiä vaikuttamismahdollisuuksia. Tutkielmassa etsitään sellaisia tukemisen muotoja, jotka eivät rajoitu yksittäiseen toimintaympäristöön tai yksikköön, vaan ovat laajemmin sovellettavissa nykyisen palvelujärjestelmän puitteissa.

Tämä tutkielma on toteutettu laadullisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu nuoren aikuisuuden, toimijuuden ja syrjäytymisvaaran teoreettisesta tarkastelusta. Tutkielman aineisto koostuu viidestä kotimaisesta ja neljästä kansainvälisestä tieteellisestä artikkelista. Analysoitavasta aineistosta ilmenee sekä nuorten aikuisten että sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja havaintoja syrjäytymiseen, toimijuuteen ja palvelukäytäntöihin liittyen. Artikkelit on analysoitu teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla, jossa analyttisenä kehyksenä toimii Jyrki Jyrkämän (2008) hahmottelema toimijuuden teoria.

Tutkielmani päätuloksina esitän, että toimijuuden osa-alueet; velvollisuudet, tavoitteet, taidot, tunteet ja mahdollisuudet ovat tiiviissä ja vuorovaikutteisessa yhteydessä toisiinsa, jolloin yhtä osa-aluetta on haastavaa tarkastella ilman toista. Käytännön sosiaalityön vaikuttavuuden lisäämisen ja nuorten aikuisten hyvinvoinnin edistämisen kannalta tämä tulos ilmentää välttämättömyyttä kohdata ihminen kokonaisuutena ja tarkastella syvemmällä tasolla yksilön olemisen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tulosten perusteella toimijuuden tarkastelu on keskeisessä asemassa palvelutarpeiden paikantamisessa ja nuorten aikuisten elämäntilanteisiin liittyvien positiivisten muutosmahdollisuuksien löytämisessä.

Tulosten mukaan nuoret aikuiset saattavat kokea institutionaaliset velvoitteet ja lähiympäristön odotukset ahdistavina vaatimuksina, minkä seurauksena ne tulisi ottaa yhteisen tarkastelun, tulkinnan ja neuvottelun kohteiksi. Toimijuuden lisäämiseksi nuoren aikuisen ja instituution välisten tavoitteiden kohtaamattomuus tulisi huomioida ja antaa nuorelle aikuiselle tilaa ja mahdollisuus päättää itseään koskevista asioista. Syrjäytymisvaarassa elävällä nuorella aikuisella saattaa olla puutteita elämänhallinnan kannalta keskeisissä taidoissa, jolloin itsetunnon tukeminen, myönteisen ajattelun vahvistaminen, sosiaalisten taitojen opettelu, koulutussuunnitelmien tekeminen ja uratavoitteista päättäminen nähdään olennaisina. Nuoret aikuiset kokivat tilanteisiinsa liittyen päälimmäisinä tunteina pelkoa, huolta, hämmennystä ja tarvetta tuntea itsensä merkitykselliseksi, jolloin kuulumisen kokemuksen luominen ja pitkäaikaiset ihmissuhteet näyttävät erityisen tärkeitä. Syrjäytymisvaarassa olevilla henkilöillä on heikommat mahdollisuudet saavuttaa hyvinvoinnin kannalta olennaisia resursseja, mihin liittyen yllä mainitut toimintatavat luovat kattavat mahdollisuudet varmistua palveluiden sopivuudesta ja oikea-aikaisuudesta.

Avainsanat: Nuoret aikuiset, toimijuus, toimijuuden tukeminen, syrjäytymisvaara, sosiaalityö

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 TEORIATAUSTA JA KESKEISIMMÄT KÄSITTEET	3
2.1 NUORI AIKUISUUS ELÄMÄNVAIHEENA.....	3
2.2 TOIMIJUUDEN ULOTTUVUUDET	6
2.3 SYRJÄYTYMISEN MÄÄREET	7
3 SOSIAALITYÖN PAIKKA MONIAMMATILLISELLA AUTTAMISTYÖN KENTÄLLÄ.....	10
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN TAVOITE	12
4.2 TUTKIMUSMENETELMÄ	12
4.3 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSITAPA.....	13
5 TOIMIJUUTEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT JA TOIMIJUUDEN TUKEMINEN SOSIAALITYÖSSÄ.....	17
5.1 VELVOLLISUUDET	17
5.2 TAVOITTEET	19
5.3 TAIDOT.....	20
5.4 TUNTEET	22
5.5 MAHDOLLISUUDET	23
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	26
LÄHTEET	31
LIITTEET	35
LIITE 1. ARTIKKELITAULUKKO.....	35

1 JOHDANTO

Tutkielmassani käsittelen noin 18–25-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuutta, eli osallisuutta omassa elämässään, ja sen tukemista sosiaalityössä. Tarkoitukseni on tutkia toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä luoda toimijuuden käsitteen kautta laaja-alaista ymmärrystä nuorten aikuisten tarpeista ja kokemuksista palveluverkostoissa ja sitä kautta ilmentää sosiaalityölle keskeisiä vaikuttamis- ja auttamismahdollisuuksia. Tavoitteenani on löytää sellaisia tukemisen muotoja, jotka eivät rajoitu yksittäiseen toimintaympäristöön tai yksikköön, vaan ovat laajemmin sovellettavissa nykyisen palvelujärjestelmän puitteissa. Tutkimusaiheen valinta perustuu omaan kiinnostukseeni ja toiveeseeni edesauttaa hyvin kohdennettujen ja oikea-aikaisten palvelujen luomista syrjäytymisvaarassa oleville nuorille aikuisille. Toteutan tutkielman kirjallisuuskatsauksena, eli luon synteesiä valitsemastani aihepiiristä aiemman tutkimuksen avulla.

Suomalaiset ovat heti syntymästään alkaen oikeutettuja hyvinvointivaltion takaamiin universaaleihin peruspalveluihin, kuten neuvolaan, päivähoitoon, kouluun ja muihin tarpeiden mukaan kohdennettuihin palveluihin, joiden tavoitteena on integroida yksilöt yhteiskuntaan. Palvelupolkujen muodostuminen riippuu kuitenkin pitkälti yksilön käytettävissä olevista resursseista, sekä palveluiden saatavuudesta ja laadusta. Hyvinvoinnin kannalta olennaista on kysyä, millaisia tarpeita ja mahdollisuuksia palvelujärjestelmässä toimimiselle on, sekä miten palvelujärjestelmässä tunnistetaan erilaisista lähtökohdista tulevien yksilöiden tarpeita. (Aaltonen & Kivijärvi 2017, 7.) Elämäntilanteestaan johtuen syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden täytyy neuvotella erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa omasta autonomiastaan ja valinnanmahdollisuuksistaan, jolloin palveluverkostoissa toimiminen saattaa muodostua ahdistavaksi kokemukseksi (Juvonen 2015, 228). Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on paikantaa niitä tekijöitä, joiden avulla palvelukokemuksista tulisi vähemmän ahdistavia ja samalla nuoren aikuisen omaa toimijuutta lisääviä.

Tilastotiedon mukaan vuonna 2010 Suomessa oli noin 51 300 koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevaa 15–29-vuotiasta, eli noin 5% kaikista ikäluokan nuorista (Myrskylä 2012, 2). Koko väestön terveyden ja hyvinvoinnin kannalta nuoruus on merkittävä ajanjakso, sillä terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät, kuten elinolot ja toimintatavat

tyypillisesti vakiintuvat tuossa ikävaiheessa (Karvonen, Kestilä, Kauppinen 2017, 27). Nuorten aikuisten tarpeista ja kokemuksista hyvinvointipalveluissa on kuitenkin ollut melko vähän tietoa, sillä tutkimuksellinen katse on useimmiten kohdistunut alle 18-vuotiaisiin nuoriin (Aaltonen & Kivijärvi 2017, 7–10). Tästä johtuen olen halunnut rajata tutkimukseni juuri nuoriin aikuisiin ja osaltani lisätä syrjäytymisvaarassa olevista nuorista aikuisista tuotettua tietoa.

Taustoitan tutkimusongelmaa perehtymällä nuoren aikuisuuden, toimijuuden ja syrjäytymisen käsitteisiin, minkä jälkeen tarkastelen sosiaalityön paikkaa moniammatillisella auttamistyön kentällä. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimuksen tavoitetta, aineistoa, menetelmää ja analyysitapaa. Tulososiossa käsittelen toimijuuden osa-alueiden ilmenemistä ja tukemista sosiaalityössä Jyrkämän (2008) luoman teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Olen jakanut tulososion Jyrkämän toimijuuden analyysin käsitteitä myötäillen velvollisuuksiin, tavoitteisiin, taitoihin, tunteisiin ja mahdollisuuksiin. Lopuksi käsittelen johtopäätöksiä, tutkielmani merkitystä sosiaalityölle, sekä mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

2 TEORIATAUSTA JA KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

Tutkielmani kannalta keskeisimpiä käsitteitä ovat nuori aikuisuus, toimijuus ja syrjäytyminen. Näiden käsitteiden leikkauspinnoilla ollaan määrittämäni tutkimusongelman ytimessä, eli pystytään tarkastelemaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuutta ja sitä kautta sosiaalityön mahdollisuuksia tämän heterogeenisen ryhmän elämäntilanteiden kohentamisessa. Sosiaalityön pyrkimyksenä on tukea yhteiskunnallista kehitystä ja muutosta ihmisten ja yhteisöjen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien toteutumisen takaamiseksi (International Federation of Social Workers 2014), minkä johdosta sosiaalityön keskeiset tavoitteet ovat tiukasti kytköksissä myös syrjäytymiseen liittyvien haasteiden työstämisessä. Syrjäytymisvaaralle altistavat tekijät, kuten työn, perheen, koulutuksen ja kuluttajuuden ulkopuolella oleminen (Järvinen & Janhukainen 2001, 129) saattavat varjostaa aikuisuuden tunnusmerkkinä pidettyjä kykyjä sosiaalistua täysivaltaiseen kansalaisuuteen ja kasvamista yhteiskunnan rakentavaksi jäseneksi (Pohjola 2009, 26). Toimijuuden voidaan katsoa sekä olevan näiden tekijöiden taustalla että muuttuvan näiden tekijöiden seurauksena. Hyvinvointipalveluiden, kuten sosiaalityön, nähdään olevan merkittävässä asemassa toimijuuden tukemisessa, etenkin haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla (Laitila 2010, 7–8).

2.1 Nuori aikuisuus elämänvaiheena

Yleensä elämänkulun ymmärretään koostuvan lapsuudesta, nuoruudesta, aikuisuudesta ja vanhuudesta (Vilkko 2000, 75). Ihmisen elämä koostuu enimmäkseen tasaisesti etenevistä vaiheista, joiden välillä on erilaisia nivel- ja siirtymävaiheita, jotka sisältävät kehityksen edistymistä ja taantumista (Pohjola 2014, 291). Yhteiskunnallisena rakenteena ja sosiaalisena instituutiona elämänkulun käsiteellä havainnollistetaan kunkin ikävaiheen keskeisiä elämäntilanteita ja rakennetaan normatiivisuutta (Vilkko 2000, 75). Tässä jaottelussa nuori aikuisuus sijoittuu nuoruuden ja aikuisuuden väliin jaksona, jonka ominaispiirteitä ovat identiteetin etsiminen, tunne välitilasta, epävakaus, itseensä keskittyminen ja valintojen mahdollisuus (Tanner & Arnett 2016, 39). Erytisesti 1960-luvulta alkaen yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset ovat muokanneet nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen edellytyksiä (Juvonen 2015, 25).

Nuoruutta voidaan jäsentää usealla eri tavalla, eikä sitä rajaavista ikärajoista ole yhtenäistä käsitystä (Pohjola 2009, 23). Lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävää aikaa voidaan kuvailla esimerkiksi käsitteillä nuoruus, varhaisteini-ikä, teini-ikä, myöhäisteini-ikä, murrosikä, varhaisnuoruus, myöhäisnuoruus, nuori aikuisuus ja varhaisaikuisuus. Nuorisolaissa (1285/2016) nuoriksi taas määritellään kaikki alle 29-vuotiaat. Nuoruutta ja aikuisuuden alkua jäsentävien käsitteiden määrittely muodostaa kompleksisen kokonaisuuden, sillä nämä käsitteet ovat osittain limittäisiä ja voivat viitata kontekstista riippuen eri asioihin. Tässä tutkielmassa käytän käsitteitä nuori aikuinen ja nuori aikuisuus, sillä kirjallisuusaineistoni huomioon ottaen nämä korostuvat yksiselitteisimpänä tapana viitata kohderyhmään. Näiden käsitteiden taustalla ja tutkielmani kohderyhmän iällisen rajaamisen tukena käytän Jeffrey Jensen Arnettin (2004, 3–24) orastavan aikuisuuden teoriaa, joka kohdentuu noin 18–25-vuotiaisiin aikuisuuden kynnyksellä oleviin nuoriin. Arnett määrittelee orastavan aikuisuuden ajaksi, jolloin aikuisuuden kulttuurisesti määrittyviä tunnusmerkkejä, kuten avioliittoa tai vanhemmuutta, ei ole vielä saavutettu. Arnettin mukaan orastavaan aikuisuuteen kuuluu suurempi autonomia kuin lapsuudessa, mutta suurin autonomian määrä tavoitetaan kuitenkin vasta aikuisen statuksen myötä. Orastavan aikuisuuden käsitteen luomista Arnett perustelee käsitteen selkeydellä ja tarpeella, sillä tähän ikäryhmään viitatessa saatetaan käyttää esimerkiksi termejä nuoruus, myöhäisteini-ikä ja varhaisaikuisuus, joiden Arnett katsoo olevan jossain määrin epätarkkoja. Termiä ”orastava aikuisuus” puoltaa myös sen dynaamisuus ja siihen sisältyvä implisiittinen käsitys siitä, että aikuisuuden tasoa ei vielä ole saavutettu.

Nuori aikuisuus on merkittävien muutosten aikaa, sillä silloin neuvotellaan uusista statuksista ja hylätään vanhoja. Riippuvuus perheestä heikkenee tai saa uusia muotoja, minkä lisäksi nuoret aikuiset saavat uusia vapauksia, mutta toisaalta heiltä odotetaan myös enemmän vastuunkantoa. (Furlong 2019, 3.) Eräänlaisiksi aikuisuuden tunnusmerkeiksi onkin määrittynyt sitoutumiskyky ja taito hallita ajallisuutta sekä ylipäättään elämää ja siihen liittyvää tavoitteellisuutta (Juvonen 2015, 27). Varhaisaikuisuuden kehitystavoitteena on täysivaltaiseen kansalaisuuteen sosiaalistuminen ja kasvaminen yhteiskuntaa rakentavaksi jäseneksi (Pohjola 2009, 26). Siirtymät esimerkiksi opinnoista työhön, perheestä omilleen ja oman perheen perustaminen esiintyvät kuitenkin nykyään useammin epälineaarisessa järjestyksessä (Furlong 2019, 3). Valinnat ja siirtymät koulutusten ja työelämän nivelvaiheissa nähdään kohtalokkaan tärkeinä (Pohjola 2009, 26).

Orastavan aikuisuuden voidaan ajatella olevan täynnä mahdollisuuksia ja vapautta, mutta toisinaan sitä voi jopa hallitsevasti määrittää myös ahdistus ja epävarmuus (Arnett 2004, 3). Aikuistumiseen liittyvä vastuun kantaminen ja siirtymävaiheet ovat korostuneen haasteellisia haavoittavissa oloissa eläville henkilöille. Mainittavia haasteita onnistuneisiin siirtymiin tuovat sosiaalisen tuen ja verkostojen puute, mielenterveydelliset haasteet, päihteiden käyttö sekä koulutukseen ja työkokemukseen liittyvät puutteet. (Juvonen 2015, 31.) Nuoruuskäsitykseen liitetään tyypillisesti huoli sosiaalisista ongelmista, sillä nuoruutta ajatellaan haavoittuvana ja ongelmille alttiina elämänvaiheena, jossa mahdollisen ohjauksen, tuen ja kannustuksen tarve saattaa olla ilmeinen (Pohjola 2009, 28). Toisaalta Raitakarim ja Virokannaksen (2009, 6) mukaan ammattilaisten puheessa painottuu yleensä ongelmalähtöisyys, kun taas nuoret aikuiset itse saattavat korostaa elämänsä tavallisuutta ja olemassa olevia voimavaroja. Nuoret aikuiset pyrkivät eri tavoin pitämään yllä ystävyyssuhteitaan sekä jäsentämään itseään suhteessa statukseensa ja lähiympäristöönsä. Näissä tilanteissa nuorten aikuisten kyvyt ja resurssit vaihtelevat, mikä saattaa nostaa esille erityisiä tuen tarpeita. (Furlong 2019, 7.)

Nyky-yhteiskunnassa institutionalisoitu elämäntyyli ikärajoineen määrittää iälle sopivaa käyttäytymistä vaikuttaen olennaisesti nuorten aikuisten toimintamahdollisuuksiin ja asemaan yhteiskunnassa (Juvonen 2015, 25). Nuoret aikuiset tulevat siis luokitelluiksi sen mukaan, miten he asemoituvat suhteessa ikävaiheensa oletettuihin tai todellisiin määrittelyihin (Pohjola 2009, 28). Ikää voidaan hahmottaa erilaisten määritelmien kautta ja näin ollen syventää siihen liittyviä tarkasteluja. Yleisimmin viitataan kronologiseen ikään, eli kalenteri-ikään. Kronologisen iän karttumiseen kiinnittyvää elämäntyyliä säätelevät kullekin ajalle ominaiset taloudelliset rakenteet tai esimerkiksi koulutusjärjestelmä. Kronologisen iän mukaan määritellyistä elämänvaiheista puuttuu kuitenkin yksilöiden eroja huomioiva näkökulma ja siksi onkin tärkeää huomioida myös iän biologiset, kulttuuriset ja subjektiiviset ulottuvuudet. Ihmisen biologinen ikä saattaa esimerkiksi runsaasta päihteidenkäytöstä johtuen olla vuosia kronologista ikää vanhempi. (Juvonen 2015, 25–27.) On myös huomionarvoista ymmärtää, että nuoruus on kulttuurisidonnainen ja joustava määrittely, joka vaatii suhtautumaan siihen muuttavana ja tilannesidonnaisena oman aikansa käsitteenä (Raitakari & Virokannas 2009, 10). Lisäksi nuori aikuisuus elämänvaiheena on kokemuksellista, eli nuoren aikuisen subjektiivisesti kokema ikä voi poiketa biologisesta tai kronologisesta iästä ja olla vastaamatta yksilöön kohdistuvia odotuksia (Juvonen 2015, 25–27).

2.2 Toimijuuden ulottuvuudet

Jyrki Jyrkämän (2008) teorian mukaan toimijuutta tulisi ajatella yksilön osallisuutena omassa elämässään. Jyrkämän tarkastelussa toimijuuden käsitteen avulla on mahdollista ymmärtää ja analysoida erilaisia elämäntilanteita, arkitilanteita, vuorovaikutusta sekä asemia suhteessa palvelujärjestelmän instituutioihin. Teoriassaan Jyrkämä paikantaa neljä toimijuuden muotoutumiseen ja havainnoimiseen vaikuttavaa ulottuvuutta. Toimijuus on ensinnäkin kontekstuaalista ja kohteellista sekä aikaan, paikkaan ja tilanteeseen sidottua, eli toimijuus määrittyy erikseen kussakin ympäristössä ja ajallisessa kehyksessä. Toiseksi, toimijuus ilmenee dynaamisena prosessina, jossa kyvyt, halut, mahdollisuudet ja velvollisuudet vaikuttavat toisiinsa ja ilmenevät eri tavoin. Toimijuus voi näin ollen olla hyvinkin erilainen eri elämänvaiheissa ja tämä muuttuvaisuus tulisi huomioida myös toimijuuden kokemuksia tarkasteltaessa. Kolmannen ulottuvuuden mukaan toimijuus toteutuu ihmisten välisissä suhteissa ja suhteissa toisiin ihmisiin, sillä ihmiset määrittävät sekä omaansa että muiden toimijuutta, samalla luoden uusia rajoja ja mahdollisuuksia toimijuuden kehittymiselle. Viimeisenä seikkana toimijuudesta voidaan erottaa myös sen merkityksellisyys, kokemuksellisuus, tulkinnallisuus ja neuvoteltavuus. (Jyrkämä 2008, 196.)

Länsimaisessa toimijuuden käsityksessä toimijuus määrittyy ihmisyyttä olennaisesti määrittäväksi tekijäksi ja siinä korostuu autonomisen yksilön asema sosiaalisen toiminnan keskiössä (Sulkunen 2010, 505). Toimijuus tulee näkyväksi yksilön ollessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten, merkitysten, tapahtumien tai paikkojen kanssa muuttuvissa suhteissa ja asiayhteyksissä (Juvonen 2015, 36). Toimijuudessa on kyse toimijan mahdollisuuksista tehdä haluamaansa ja saada aikaan jokin tapahtuma tai lopputulos. Näihin toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat toimijan ja kontekstin lisäksi myös muut toimijat. (Hokkanen 2013, 60.) Hyvinvointipalveluiden rooli korostuu tavoiteltaessa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten yhteiskunnallisen osallisuuden ja toimijuuden vahvistamista (Laitila 2010, 7–8), sillä heikoimmassa asemassa olevilla kansalaisilla on puutteelliset mahdollisuudet myös vapauksissa ja valintojen tekemisessä (Niiranen 2002, 63). Aika, valta ja politiikka kehystävät toimijuutta ja määrittävät sitä, millaiseksi toimijuus muotoutuu (Laitinen & Niskala 2013, 10).

Hyvinvointipalveluista puhuttaessa on keskeistä huomioida asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksessa toteutuva asiakkaan toimijuus. Asiakkaan kuulluksitulemisesta,

subjektinaolemisesta, valinnan mahdollisuuksista ja oikeuksista päätöksentekoon puhuttaessa käsitellään asiakkaan toimijuuden rajoja ja mahdollisuuksia. Sosiaalityön tavoitteena on käyttää valtaa asiakkaan toimijuutta edistävällä tavalla, jotta muutokset asiakkaan elämäntilanteessa mahdollistuisivat. (Hokkanen 2013, 63–64.) Vuorovaikutus, kohtaaminen ja kohtaamattomuus rajaavat tai laajentavat asiakkaan toimijuutta määrittäen samalla asiakkuutta sekä ihmisen käsitystä itsensä ja elämänsä arvosta. Yhteiskuntapoliittinen toiminta toimijoinen ja sosiaalityöllisten kohtaamisten muotoutuminen määrittävät sitä, millaisia toimijuuden sisältöjä, tiloja ja paikkoja yksilöille tarjoutuu erilaisissa yksilökohtaisissa, yhteisöllisissä ja rakenteellisissa sosiaalityön prosesseissa. (Laitinen & Niskala 2013, 9.)

2.3 Syrjäytymisen määreet

Nuorten aikuisten syrjäytymisen riskitekijöiksi on määritetty heikko toimintakyky ja terveys, perheen huono-osaisuus, puutteelliset asuinolosuhteet, matala koulutustaso, puuttuva ammattitaito, työttömyys tai vähemmistöön kuuluminen (Vaarama ym. 2010, 143–144). Syrjäytymisen perustavaksi määreeksi voidaan näin ollen ajatella normaalisuudesta sivuun joutuminen (Raunio 2006, 13). Syrjäytymisessä on sosiaalisen huono-osaisuuden lisäksi siis pitkälti kyse normaalin reunaehdoista ja tiloista, sillä syrjäytymisen käsitteeseen liittyy sisäänrakennettu käsitys ”raja-aidasta”, jonka toiselle puolelle syrjäytyneet paikantuvat (Helne 2002, 20–22). Nyky-yhteiskunnassa palkkatyö, perhe, opiskelu ja kuluttajuus ovat ihmisten välisen yhteisyyden tärkeimpiä instituutioita ja muodostavat merkittävimmät siteet yksilön ja yhteiskunnan välille. Tästä päätellen suurimassa syrjäytymisvaarassa ovat ne henkilöt, joilla ei ole työtä, perhettä, koulutusta tai rahaa toimia kuluttajana. Mitä useammalla ulottuvuudella näitä ongelmia on, sitä syrjäytyneempi yksilön katsotaan olevan. (Järvinen & Janhukainen 2001, 129.) Nuorten aikuisten syrjäytymistä ei tule nähdä yksipuolisesti esimerkiksi alhaisen koulutuksen tai työttömyyden seurauksena, vaan myös yksinäisyyden, epäluottamuksen ja alisuoriutumisen muodostamana kierteenä (Lehtonen & Kallunki 2013, 139).

Syrjäytyminen viittaa sosiaalisten, taloudellisten, poliittisten ja kulttuuristen systeemien ulkopuolelle sulkemiseen, mikä määrittää henkilön yhteiskunnallista integraatiota (Sheppard 2006, 7). Syrjäytymisen prosessin on katsottu voivan alkaa jo varhaislapsuudessa lasten omaksuessa ne perusvalmiudet, kuten asenteet, arvot ja toimintatavat, joiden suuntaamina he aikuistuvat ja saavuttavat yhteiskunnallisen asemansa (Järvinen & Janhukainen 2001, 133).

Sosiaalisesti syrjäytyneet saattavat kärsiä köyhyydestä, työttömyydestä, moniongelmaisuudesta, heidän oikeutensa kansalaisina voivat olla rajoitettuja tai sosiaaliset suhteet voivat olla vaurioituneita tai rikkiäisiä (Sheppard 2006, 10). Syrjäytyminen voidaan määritellä yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkoudeksi. Yhteiskunnallisen järjestelmän kannalta sosiaalinen syrjäytyminen määrittyykin ennen kaikkea työstä syrjäytymiseksi, sosiaalisen osallisuuden määrittäessä työelämään osallistumisen näkökulmasta. Syrjäytymisen ei myöskään katsota voivan olla vapaaehtoista. (Raunio 2006, 9–13.) Erilleen hakeutuminen voi johtua esimerkiksi psyykkisistä tai sosiaalisista vaikeuksista, paineista, riittämättömyyden tunteesta tai muista ylivoimaisista tilanteista, sillä näissä tilanteissa ihmisellä saattaa olla hyvin vähän mahdollisuuksia valita (Pohjola 2016, 90). Syrjäytymiseen liittyy usein myös erilaiset riippuvuudet, sairaudet tai muut toimintavaikeudet (Järvinen & Janhukainen 2001, 134–137).

Syrjäytymistä aiheuttaa erilaisten yhteiskunnallisten ja sosiaalisten mekanismien lisäksi syrjäytymisdiskurssi sinänsä (Helne 2002, 32). Esimerkiksi englannin kielen exclusion ja ruotsin kielen utslanging merkitsevät enemmän ulkopuolelle jättämistä tai työntämistä, kun taas suomenkielessä on vakiintunut termi syrjäytyminen, joka kuulostaa kielellisesti yksilön valinnalta, minkä takia olisikin ehkä osuvampaa puhua syrjäyttämisestä (Young 1999, 19). Suomenkielisessä syrjäytymisen ilmauksessa ei myöskään käytetä liitteenä sanaa sosiaalinen, kuten esimerkiksi englannin kielessä (social exclusion), mikä jättää Raunion (2006, 10) mukaan vähäiselle huomiolle syrjäytymiseen liittyvän yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen. Syrjäytymisen käsitteen katsotaan myös kokeneen inflaatiota ja sekoittumista sen lähikäsitteisiin, kuten marginalisaatioon, alaluokkaistumiseen, köyhyyteen ja huono-osaisuuteen (Järvinen & Janhukainen 2001, 125–126). Järvinen ja Janhukainen (2001, 126) ymmärtävät yksilötason syrjäytymisen huono-osaistumisen prosessiksi ja marginalisaation puolestaan valtavirran ulkopuolella olemiseksi, johon ei välttämättä liity huono-osaisuutta. Marginaalisuus saattaa kuitenkin edetä syrjäytymiseksi, mikäli yksilö on useiden merkityksellisten elämänalueiden ulkopuolella samanaikaisesti (emt., 143)

Syrjäytymisen todennäköisyys on suurimmillaan, mikäli yksilöllä on elämässään niukasti suojaavia tekijöitä tai hän ei osaa tai voi käyttää näitä resursseja hyödykseen. Kaikissa syrjäytymisen vaiheissa on kuitenkin mahdollista katkaista alkanut syrjäytymiskierre, mikäli olosuhteet ovat suotuisat. (Järvinen & Janhukainen 2001, 136.) Syrjäytymiseen liittyvät teemat luonnehtivat keskeisesti sosiaalityön tehtävää yhteiskunnassa. Sosiaalityön viimesijaisuuden

vuoksi sen tehtävänä on välitön työskentely asiakkaiden ongelmien vähentämiseksi, minkä kautta on mahdollista vahvistaa yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä. Sosiaalityössä syrjäytymistä on aiheellista tarkastella toimeentulon, hyvinvointiin liittyvien ongelmien, perheen, arkielämän, osallisuuden ja yhteiskunnan jäsenyyden näkökulmasta. Sosiaaliin tavoitteisiin liittyvää yhteiskuntapolitiikan tuloksellisuutta arvioidaan ennen kaikkea syrjäytymisen näkökulmasta. Mikäli integroivien toimenpiteiden taustalla on yhteiskunnallisten toimijoiden yksipuolinen näkemys syrjäytymisestä ja sen poistamisesta, pakkointegraation vaara lisääntyy, jolloin myös yksilön toimijuus heikkenee. (Raunio 2006, 9–18.)

3 SOSIAALITYÖN PAIKKA MONIAMMATILLISELLA AUTTAMISTYÖN KENTÄLLÄ

Nuorten tai nuoruuteen liitettyjen ongelmien yhteydessä voidaan puhua eri ammattikunnille kuuluvista ongelmista ja sosiaalisten ongelmien hallinnoinnista, sillä ongelmat kuuluvat esimerkiksi opettajille, terveydenhuollon ammattilaisille, psykologeille, psykiatreille, nuorisotyöntekijöille ja sosiaalityöntekijöille (Raitakari & Virokannas 2009, 5). Nuorten parissa tehtävässä moniammatillisessa työssä on useita rajoja, jotka esiintyvät esimerkiksi sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja koulutoimen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä (Siurala 2007, 49). Tutkimukseni tavoitteen kannalta on merkityksellistä selkiyttää rajapintoja sosiaali- ja nuorisotyön välillä, johtuen niiden samankaltaisista pyrkimyksistä.

Suurimpana yhteisenä nimittäjänä sosiaalityölle ja nuorisotyölle on sosiaalisuuden ulottuvuus (Raitakari & Virokannas 2009, 8). Sosiaalisuuden ulottuvuuteen kuuluu näkemys ihmisten sosiaalisuudesta eli siitä, että ihmiset kaipaavat yhteisössään kunnioitusta ja yhteistoimintaa (Raunio 2006, 57). Sekä sosiaalityössä että nuorisotyössä tavoitteena on nuorten elämänolosuhteiden ja hyvinvoinnin vahvistaminen, vaikka tavoite painottuu ja ilmaistaan eri tavoin. Merkittävimpänä yhteisenä tavoitteena on uuden sukupolven mahdollisimman saumaton sosiaalistuminen yhä moniarvoistuvampaan ja vaikeammin hallittavampaan yhteiskuntaan. (Pohjola 2009, 30.) Myös tuen ja kontrollin välinen jännite on läsnä niin sosiaalityössä kuin nuorisotyössä. Nuorisotyössä nämä määrittävät kasvatukseksi ja sosiaalityössä esimerkiksi viranomaistyöksi, arjen tukemiseksi tai arkeen puuttumiseksi. (Emt., 27–29.)

Sosiaalityön ja nuorisotyön vaikeus lähestyä nuoruutta liittyy nuoruuden epäselkeyteen kategoriana, vaikka se onkin muotoutunut omaksi elämänvaiheekseen ja yhteiskunnallisen hallinnon kohteeksi (Pohjola 2009, 25). Sosiaali- ja nuorisotyöhön vaikuttaa suuresti myös yhteiskunnallinen tilanne ja ne institutionaaliset puitteet, jossa työtä toteutetaan (Raitakari & Virokannas 2009, 6). Nuorisotyö asettuu perinteisimmillään nuorten harrastusten ja vapaa-ajan tukijaksi ja sosiaalityö taas keskittyy enemmän nuorten sosiaalisen integraation ja mahdollisten ongelmatilanteiden hallintaan. Sosiaalityön painotus on yksilö- ja perhetyössä, jotka taas ovat nuorisotyössä vähemmän käytössä. Useat nuorisotyön erikoisalueet kuten erityisnuorisotyö, katutyö, etsivä työ, huume- ja päihdetyö tai kriisitilanteet tuovat nuorisotyöhön sosiaalityön kaltaisia yksilölliseen työhön painottuvia elementtejä. Sosiaalityössä nuorten kanssa toimiminen sijoittuu muun muassa lastensuojelupainotteisuuden vuoksi enemmän jo

ilmenneiden ongelmien työstämiseen kuin ehkäisevään työtapaan, kun taas nuorisotyön toiminnan kohteena on ensisijaisesti nuorten ohjaaminen hyvään ja kehittävään tekemiseen ja vapaa-ajan viettoon ja näin ollen nuorisotyössä nuorista muodostuva kuva on tavallaan keveämpi ja vapaampi kuin sosiaalityössä. Erojen mukainen toiminta voidaan kuitenkin käsittää molemmilla alueilla toisen tehtävää tukevana toimintana (Pohjola 2009, 28–35). Sekä sosiaalityössä että nuorisotyössä tehdään rajat ylittävää ja limittäistä tutkimusta, jolloin tarkan rajan vetäminen ei välttämättä ole tarpeellista (Raitakari & Virokannas 2009, 10).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman tavoite

Olen muotoillut tutkimusongelman kahdeksi kysymykseksi: Mitkä tekijät vaikuttavat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuuteen? Miten sosiaalityöllä voidaan tukea syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuutta?

Tutkielman tavoitteena on määritellä toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä ja luoda toimijuuden käsitteen kautta laaja-alaista ymmärrystä nuorten aikuisten tarpeista ja kokemuksista palveluverkostoissa ja sitä kautta ilmentää sosiaalityölle keskeisiä vaikuttamis- ja auttamismahdollisuuksia. Pyrin tällä tavoin määrittämään niitä sosiaalityön piirteitä, jotka eivät rajoitu yksittäiseen toimintaympäristöön tai yksikköön, vaan ovat laajemmin sovellettavissa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten parissa tehtävään sosiaalityöhön. Tavoitteenani on tuoda ilmi nuorten aikuisten ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja havaintoja niistä yhteisistä tekijöistä, joista voidaan johtaa nuorten aikuisten kannalta hyödyllisiä sosiaalityön toimintatapoja.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielma on toteutettu laadullisena review -tutkimuksena eli kirjallisuuskatsauksena, jonka päämääränä on tuottaa yleiskatsaus valittuun aihepiiriin ja tiivistää suuremmasta aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennainen aines (Kallio 2006, 18). Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jonka avulla kootaan tutkimuksien tuloksia, joita voidaan käyttää perustana uusille tutkimuksille (Salminen 2011, 4). Kirjallisuuskatsauksen logiikka perustuu siis aiemmin julkaistujen tutkimusten analyysiin ja edelleen analyysin pohjalta rakennetun synteessin varaan. Synteettiselle tutkimukselle luonteenomaisinta on soveltaa muita tutkimuksia ja niiden tuottamaa tietoa aineistonaan, jolloin synteettisellä tutkimuksella ei ole varsinaista omaa empiiristä aineistoa. (Kallio 2006, 21.)

Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen perustyyppiin, joita ovat kuvaileva ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jota oma tutkielmani noudattaa, on yksi yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä. Siinä käytettyjen aineistojen valintaa eivät rajaa tiukat metodiset säännöt, mutta tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata laaja-alaisesti ja ilmiön ominaisuuksia luokitellen. Kuvaileva

kirjallisuuskatsaus voidaan edelleen jakaa kahteen toisistaan poikkeavaan orientaatioon, joita ovat narratiivinen ja integroiva katsaus. (Salminen 2011, 6.) Narratiivisessa katsauksessa pääpaino on epäyhtenäisen tiedon järjestämisessä jatkuvaksi tapahtumaksi (Freeman 1984; ref. Salminen 2011, 7). Integroivalla kirjallisuuskatsauksella taas pyritään mahdollisimman monipuoliseen ilmiön kuvaamiseen ja sitä voidaan käyttää erilaisin metodein tehtyjen tutkimusten analyysissä (Torraco 2005, 356).

Kirjallisuuskatsauksen toteutus on mahdollista jakaa viiteen vaiheeseen, joita ovat tutkimusongelman määrittelemineen, aineiston kokoaminen, aineiston analyysi, aineiston synteesi ja argumentaation rakentaminen. Vaiheet toimivat syklimäisesti ja ne voivat edetä myös ei-kronologisessa järjestyksessä. Laadulliselle review -tutkimukselle ei ole osoitettu sellaisia selkeitä sääntöjä, joista ei voisi poiketa. Metodien soveltamisen tarkkuuden sijaan useimmissa kirjallisuuskatsauksissa oikeutusta esitetyille argumenteille haetaan pikemminkin retorisen vakuuttamisen keinoin. (Kallio 2006, 23–26).

Kirjallisuuskatsaus-metodin luotettavuuden arviointiin ei ole yksiselitteistä vastausta, sillä vaikka tutkija ei tietoisesti pyrkisi tiettyyn tulokseen, voi hän ehkä tiedostamattaankin kiinnittää tutkimusaineistossa huomiota tiettyihin näkökulmiin ja jättää toiset vähemmälle huomiolle. Näin ollen toinen tutkija voisi saada samasta aineistosta hyvinkin erilaisia tuloksia. Kirjallisuuskatsauksella onkin siis vaikea saada aikaan täysin objektiivista lopputulosta. (Kallio 2006, 26.) Kirjallisuuskatsauksessa kokonaiskuva aihepiiristä voi myös hämärtyä, jolloin erityisesti kriittinen synteettinen tutkimus on tarpeen, sillä se saattaa edesauttaa diskurssin uudistumisen tehtävää (Kallio 2004; ref. Kallio 2006, 19). Yleiskatsauksellisuutensa vuoksi laadullinen review -tutkimus luo kuitenkin juuri sitä yleistettävyyden ulottuvuutta, jota laadullisesta tutkimuksesta on katsottu puuttuvan. Näin ollen se voi olla merkittävässä roolissa myös uutena alalle tulevien tutkijoiden perehdyttämisessä. (Kallio 2006, 26.)

4.3 Tutkimuksen aineisto ja analyysitapa

Aineistonhakuni sijoittui aikavälille 17.2.–2.3.2020. Suoritin aineistonhakua Andor, Social Science Premium Collection (ProQuest), Academic Search Ultimate (Ebsco), Taylor & Francis Online ja Elektra -tietokannoista. Englanninkielisinä hakusanoina käytin sanoja *social work*, *social worker*, *social services*, *young people*, *young adults*, *youth*, *transition to adulthood*, *social exclusion*, *socially excluded*, *social isolation*, *agency*, *at risk* ja *vulnerable*.

Hakulausekkeina käytin näiden sanojen yhdistelmiä ja parhaat tulokset sain yhdistelmällä *social work* AND young adults AND at risk*. Hakutulosten rajaamiseksi rajasin hakusanat koskemaan esimerkiksi abstraktia sekä etsin aineistoa erityisesti sosiaalityön julkaisuista. Suomenkielisinä hakusanoina käytin yhdistellen sanoja *sosiaalityö, sosiaalityöntekijä, nuori, nuoret aikuiset, syrjäytyminen ja toimijuus*. Suomenkielisen aineiston hakutulosten rajaamisessa ei ollut haasteita, sillä tutkimuskysymykseeni vastaavia kotimaisia artikkeleita oli ylipäättään melko rajatusti saatavilla. Aineistoni on rajattu eurooppalaiseen kontekstiin, ensisijaisesti Pohjoismaita painottaen. Valitut aineistot ovat tieteellisiä ja vertaisarvioituja artikkeleita, jotka ovat ilmestyneet vuoden 2010 jälkeen. Lähempään tarkasteluun valikoiduista artikkeleista karsiutui pois ne, jotka koskivat tutkimuskysymyksen kannalta väärää ikäryhmää, oli toteutettu Euroopan ulkopuolella tai käsittelivät aihetta spesifin sairauden näkökulmasta. Artikkeleista seitsemän on saatavilla verkossa ja kaksi vain painetussa muodossa. (Ks. artikkelitaulukko, liite 1.)

Tarkoitukseni oli löytää aineistoa, joka antaisi kattavan yleisvaikutelman syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuudesta ja sosiaalityön mahdollisuuksista sen tukemisessa. Aineistooni valikoitui viisi kotimaista artikkelia, sekä norjalainen, britannialainen, suomalaisbritannialainen ja espanjalainen artikkeli. Tarkastelemastani aineistosta ilmenee sekä nuorten aikuisten että sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja havaintoja syrjäytymiseen, toimijuuteen ja palvelukäytäntöihin liittyen. Aineistostani viisi tutkimusta on toteutettu kvalitatiivisin menetelmin haastatteluna nuorille aikuisille (Mäkinen & Halonen 2017; Raitakari & Kulmala & Günther & Juhila & Saario 2011; Thompson & Russel & Simmons 2014; Törrönen & Munn-Giddings & Gavriel & Morris 2018; Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017). Nämä tutkimukset sisältävät erityisen tarkkaa kuvausta nuorten aikuisten omista kokemuksista, mutta myös sosiaalityön näkökulmista, sillä useimmat tutkijoista ovat ammatiltaan sosiaalityöntekijöitä. Tutkimuskysymyksieni kannalta koin relevantiksi sisällyttää aineistooni myös Frøylandin (2019) sosiaalialan ammattilaisille suunnatun kvalitatiivisen haastattelututkimuksen sosiaalityöllisen näkökulman vahvistamiseksi. Yksi aineistoni tutkimuksista hyödyntää aineistonaan ammattilaisten ja nuorten aikuisten välisiä keskusteluja (Juvonen 2014), joiden katson valaisevan erityisellä tavalla sosiaalityöntekijän ja nuoren välille muodostuvaa suhdetta. Kylkilahden (2017) tarinalliseen aineistoon perustuva kvalitatiivinen tutkimus tuo tutkimusaineistooni sisältöä nuorten toimija-aseman tuottamisesta palvelukentällä, mikä ilmentää nuorten aikuisten toimijuudelle luotuja puitteita. Lisäksi sisällytin aineistooni Lehtosen ja Kallungin (2013)

kvalitatiivisen tutkimuksen syrjäytymiskiirteen synnystä, sillä sen avulla pystyn mallintamaan kattavasti toimijuuden ulottuvuuksien syntyä ja muuttumista. Kokoamalla aineistolla pyrin luomaan kattavan kuvan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuuteen vaikuttavista tekijöistä, sekä sosiaalityön mahdollisuuksista ja tavoista tukea sitä. Aineistoni artikkeleissa esiintyvistä nuorin on 15-vuotias ja vanhin 36-vuotias. Olen painottanut aineiston käsittelyssä erityisesti valitsemaani kohderyhmää, 18–25-vuotiaita, koskevaa tietoa.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Tieteellinen, vertaisarvioitu artikkeli	Ei-tieteelliset julkaisut
Ilmestynyt vuonna 2010 tai sen jälkeen	Ilmestynyt ennen vuotta 2010
Käsittelee tutkimuskysymystä eurooppalaisessa ja/tai pohjoismaisessa kontekstissa	Käsittelee tutkimuskysymystä Euroopan ulkopuolella
Koko teksti suomeksi tai englanniksi	Osa tekstistä muulla kielellä kuin suomi tai englanti

Analysoin aineistoani sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota on mahdollista hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on tiivistää, järjestellä ja kuvata tutkimusaineistoa sisällöllisten luokitusten avulla systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysiprosessi perustuu aineiston purkuun ja käsitteellistämiseen, minkä jälkeen samankaltaiset aineiston osat yhdistellään ja kootaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä luokittelu perustuu aineistosta esiin nouseviin havaintoihin. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta voidaan poimia valittuja luokkia kuvaavia ilmiöitä ja sijoittaa niitä teorian pohjalta muodostettuun analyysirunkoon, jolloin analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan käsitejärjestelmään. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi toimia apuna analyysissä, mutta sitä ei sinällään testata. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–100.) Aloitin aineistoni analysoinnin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, mutta aineistoa työstäessäni huomasin jaottelun jäsentyvän hyvin lähelle Jyrki Jyrkämän (2008) jaottelua toimijuuden osa-alueista, jolloin

päätin hyödyntää tätä teoriaa viitekehystenä aineistolleni, eli analysoin aineistoani teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

5 TOIMIJUUTEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT JA TOIMIJUUDEN TUKEMINEN SOSIAALITYÖSSÄ

Olen johtanut tämän osion alaotsikot; velvollisuudet, tavoitteet, taidot, tunteet ja mahdollisuudet, Jyrkämän (2008) teorian osa-alueista, minkä avulla pyrin ilmentämään nuorten aikuisten toimijuuden moniulotteisuutta ja laaja-alaista vaikutusta heidän elämänsä elämänsä. Sidon tämän jaottelun sisälle kuvaukset sosiaalityön mahdollisuuksista työskennellä näiden osa-alueiden ja niistä muodostuvan kokonaisuuden tukemisessa. Jyrkämän mukaan toimijuuden analyysin olennaiset peruskysymykset liittyvät siihen, mitä ihminen osaa, kykenee, haluaa, tuntee, mitä täytyy tehdä ja mikä on mahdollista. Oleellista on myös kysyä kuka tilannetta arvioi ja miten toimijuuden ennakoidaan mahdollisesti muuttuvan. (Jyrkämä 2008, 197.) Koin tämän jaottelun relevantiksi sekä toimijuuteen vaikuttavien tekijöiden kuvaamisessa että sosiaalityöllisten toimintatapojen esille nostamisessa, sillä tämän jaottelun avulla on mahdollista havainnollistaa sitä ihmisen kokonaisuutta, joka asiakaskohtaamisissa on läsnä.

5.1 Velvollisuudet

Aineistosta esiin nousseet yksilöä velvoittavat tekijät perustuivat täytymistä ilmaiseviin lakeihin, normeihin ja moraaliin. Velvoittavuuden äärimmäisimmän muodon, eli täytymisen, voidaan katsoa ilmaisevan heikkoa toimijuutta, sillä siinä ei ole merkittävästi sijaa yksilön valinnoille (Juvonen 2014, 6). Kulttuurisesti määrittyneenä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa julkilausuttu täytyminen ilmaisee vapaudesta ja valinnoista muodostuvan toimijuuden rajat (emt., 13). Täytyminen voi luoda mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös rajoittaa toimijuutta, lisätä toiseuden kokemuksia ja heikentää yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistäviä siteitä (emt., 4). Pakottavan täytymisen lisäksi velvollisuudet ilmenivät eriaikaisina odotuksina nuoria aikuisia kohtaan. Esimerkiksi omassa asunnossaan elävään nuoreen kohdistetaan odotuksia itsenäisyydestä, aikuisuudesta ja taloudellisesta pärjäämisestä (Kylkilahti 2017, 246), joihin koulutus ja työ yhteiskunnan normatiivisina vaatimuksina ovat olennaisesti sidoksissa (Lehtonen & Kallunki 2013, 134).

Syrjäytymisen käsitteeseen liittyy useita sävyiltään moraalisesti velvoittavia diskursseja, joista myös nuoret aikuiset itse olivat tietoisia (Thompson ym. 2013, 64). Nuorten aikuisten omien näkemysten on nähty heijastavan sosiaalisen ympäristön arvostuksia eli he omaksuvat

ulkopuolelta tulevia asenteita osaksi itseään (Lehtonen & Kallunki 2013, 134). Erityisesti läheisistä suhteista kumpuavien odotusten kuvattiin aiheuttavan kelpaamattomuuden tunteita. Nuoret aikuiset peilaavat rajoitteitaan kuttuurisiin normeihin, odotuksiin ja muiden reaktioihin, jolloin sosiaalinen ympäristö lopulta ratkaisee sen, mikä määrittyy osallistumisen rajoitteeksi ja esteeksi. (Raitakari ym. 2011, 335.) Tämän perusteella voidaan pohtia, missä määrin nuoret ovat sisäistäneet yksilön vastuuttamisen diskurssin osaksi itseään. Syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille aktiivisen toimijuuden oletus tai vaade voi olla haastavaa, sillä itsenäisten valintojen tekeminen saattaa muodostua nuorelle ahdistavaksi velvollisuudeksi (Juvonen 2014, 13).

Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren aikuisen elämä ei useimmiten vastaa yhteiskunnallisiin odotuksiin ja tämä poikkeama voi saada aikaan sen, että nuoruutta kehystävät institutionaaliset rakenteet muuttuvat "hankaaviksi ja vaativiksi luokitus- ja leimaamisjärjestelmiksi" (Mäkinen & Halonen 2017, 151). Mäkinen ja Halonen (2017, 153–154) nostavat tutkimuksessaan esille Michael Lipskyn (1980) teorian, jonka mukaan nuorten parissa toimivat ammattilaiset voivat julkisorganisatorisen asemansa puolesta vaikuttaa nuoren materiaaliin ja sosiaalisiin resursseihin, ohjaten nuorta käyttäytymään ja toimimaan julkisen vallan tai instituutioiden arvojen ja edellytysten mukaisesti. Taloudellisten resurssien puute altistaa nuoret etuuskien saamisen kautta tapahtuvalle manipulaatiolle, jossa nuoria pyritään aktivoimaan sanktioiden uhalla (Thompson ym. 2013, 69), mikä osaltaan kaventaa nuorten aikuisten toimijuutta.

Nuoren aikuisen näkökulmasta palvelukohtaukset saattavat näyttäytyä odotusten, vaatimusten ja toiveiden täyttämänä kohtaamisen tilana, jossa tapahtuu sekä yksilön valtautumista että yksipuolista institutionaalista vallankäyttöä. Poliittiset ja institutionaaliset normipuheet voivat helposti kääntyä nuoren ajatusmalleja muokkaaviksi normeiksi ja olisikin parempi, jos ne voitaisiin ottaa yhteisen tarkastelun, tulkinnan ja neuvottelun kohteiksi. (Mäkinen & Halonen 2017, 152–154.) Huolimatta sosiaalityön ymmärtävästä ilmapiiristä aktivointipolitiikan luomat rajat ovat tiukasti kiinnittyneet tapaamiseen (Juvonen 2014, 9). Kohtaamisissa täytymistä ei ensisijaisesti tulisi nostaa esiin yksioikoisesti käskemällä tai vaatimalla, vaan velvoittavuus voidaan tuoda esille myös hienovaraisemmissa ja peitellyissä ilmauksissa (emt., 7), jolloin syyllistävä otetta on mahdollista välttää. Työssä onkin olennaista viestittää velvoittavuutta välittämisenä (emt., 11).

5.2 Tavoitteet

Aineistosta nousi esiin hyvin tavanomaisia tavoitteita, kuten esimerkiksi oma koti, hyvä terveys, työ ja toimivat ihmissuhteet (Raitakari ym. 2011, 331.) Nuorten aikuisten toiveena oli myös olla sosiaalisesti ja emotionaalisesti kiinnittyneitä toisiin ihmisiin (Törrönen ym. 2018, 65). Raitakarin ym. (2011, 329) tutkimuksessa nuoret aikuiset toivoivat nopeaa voinnin paranemista ja paluuta tavalliseen, itsenäiseen nuoren aikuisen elämään. Aineistossa tavallisuus nousi erityisenä tavoitteena. Raitakari ym. (2011, 338) perustelivat tätä tavallisuuden taipumuksella muuttua keskeiseksi tavoitteeksi, kun yksilö tiedostaa sen saavuttamattomuuden. Nuoret pyrkivät säilyttämään tunteen identiteetistä ja toimijuudestaan syvissäkin sosiaalisissa ja taloudellisissa muutoksissa (Thompson ym. 2013, 68). Ongelmapuheesta huolimatta haastatteluissa nousi esille toivo, taistelutahto ja halu elää itsenäistä elämää (Raitakari ym. 2011, 331).

Aineistossa tavoitteiden saavuttamiseen liittyviksi haasteiksi ja esteiksi nimettiin työnhaun vaikeus, oma heikko taloudellinen tilanne ja koulutuksen puute. Kukaan tutkimukseen osallistujista ei halunnut elää etuuksien varassa, mutta he pelkäsivät menettävänsä etuudet, mikäli ottaisivat työn vastaan, mahdollisesti menettäen hetken päästä sekä työn että etuudet. (Thompson ym. 2013, 69.) Yksittäiseen epäkohtaan puuttuminen ei kuitenkaan välttämättä ratkaise laajempaa kierteen koostavaa kokonaisuutta, mikä saattaa aiheuttaa nuoren lukittumisen syrjäytymistä ylläpitävään kierteseen (Lehtonen & Kallunki 2013, 139). Lisäksi tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttaa nuoren oma asenne ja halukkuus vastaanottaa palveluverkoston tarjoamia resursseja. Huomion arvoista on se, että myös kriittinen suhtautuminen, yhteistyöstä kieltäytyminen ja passiivisuus voivat olla nuoren vaikuttamisyrityksiä, joilla hän koittaa viestittää palvelujen ajoituksen tai tavoitteiden kohtaamiseen liittyvää epäonnistumista (Mäkinen & Halonen 2017, 167). Tähän liittyen Thompson ym. (2013, 69) korostavat tutkimuksessaan nuorilla aikuisilla olevan pikemminkin matalat odotukset kuin pyrkimykset.

Yksilökeskeisessä sosiaalityössä tulisi panostaa hyvän asiakassuhteen luomiseen ja auttaa asiakkaita päättämään, mitä toimia tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan, ottaen asiakkaan elämäntilanne kokonaisvaltaisesti huomioon (Frøyland 2019, 564). Sosiaalipalvelujen ammatillisten tavoitteena on tukea nuoria tavoittelemaan yhteiskunnallisesti hyvinä pidettyjä

asioita, kuten koulutusta ja työtä (Mäkinen & Halonen 2017, 152). Tämän pohjalta on keskeistä miettiä nuorten omien tavoitteiden ja instituution asettamien tavoitteiden suhdetta. Viranomaisten tuottamat ja mahdollisesti liian pitkälle viedyt tavoitteet saattavat olla kaukana nuoren omista tavoitteista, aiheuttaen näin suuren ristiriidan ja kohtaamattomuuden tunteen. Nuoren tavoitteisiin saattaa kuulua hengissä selviäminen, sekä yöpaikan ja ruuan löytäminen ja näissä tilanteissa esimerkiksi opiskelut ja työ tuntuvat yhä etäisemmiltä ja merkityksettömimmiltä. (Emt., 164–165.)

Nuorten sitoutumisen on todettu vahvistuvan ja toimijuuden lisääntyvän, kun heillä on mahdollisuuksia vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskevaan päätöksentekoon (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1929). Sosiaalityöntekijän tehtävänä on luoda sellaisia tukimuotoja, jotka vastasivat suoraan nuoren tarpeisiin, mutta jättäisivät kuitenkin nuorelle valinnanmahdollisuuksia ja mahdollisuuden hyödyntää tarjottuja resursseja valitsemiensa kykyjen kehittämisessä (Frøyland 2019, 571). Sosiaalityön ja nuorisotyön välimaastoon paikantuvassa etsivässä työssä keskeisenä tehtävänä on nuorten toimijuuden vahvistaminen intensiivisessä ja luottamuksellisessa yhteistyösuhteessa, jossa pyritään ratkomaan ongelmia, paikantamaan esteitä, vahvistamaan elinoloja ja paikantamaan muutoksen mahdollisuudet (Juvonen 2014, 4). Hyvä työntekijä kykenee tarkastelemaan asiakkaan tilannetta useasta näkökulmasta, tarjoamaan jäsenyyksiä ja toiminnallisia vaihtoehtoja tilanteen kohentamiseksi (emt., 12). Frøyland (2019, 567) korostaa työllistymisen edistämiseen keskittyvässä tutkimuksessaan osatavoitteiden merkitystä suuremman tavoitteen saavuttamisessa. Tutkimuksessa onnistumiseksi ei tulkittu pelkästään pysyvän työn saavuttamista, vaan se saattoi olla myös omien kykyjen parantamista ja kehittämistä.

5.3 Taidot

Nuorten aikuisten taidot ilmenivät aineistossa vaikeuksina suoriutua konkreettista osaamista vaativista tehtävistä, kuten koulunkäynnistä, töiden hakemisesta ja kodista huolehtimisesta (Lehtonen & Kallunki 2013). Juvosen (2014, 4) tutkimuksessa esille nousivat vaikeudet itsenäisessä asumisessa, taloudellisessa riippumattomuudessa, koulu- ja työuralla selviytymisessä ja sosiaalisten suhteiden ylläpidossa. Nuoret saattoivat jopa lopettaa koulunkäynnin kokonaan, koska eivät tykänneet oppia tai pitivät sitä liian vaikeana (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1926). Myös Raitakarin ym. (2011, 333) tutkimuksessa

haastateltavien ongelmat liittyivät opiskeluvaikeuksiin, keskeytyneisiin opintoihin, työntekemisen vaikeuksiin ja muiden ihmisten kanssa olemiseen.

Syrjäytymisvaarassa olevilla useat elämänhallinnan kannalta keskeiset taidot voivat olla erinäisistä syistä puutteellisia, vaikuttaen negatiivisesti toimijuuden kehittymisen mahdollisuuksiin. Vázquez-Fernándezin ja Barrera-Algarínin (2017, 1926) tutkimuksessa osallistujat olivat varmoja siitä, että he eivät pystyisi selättää heitä kohdanneita haasteita ja näin ollen he alkoivat vältellä myös yrittämistä, jotta eivät joutuisi kohtaamaan epäonnistumistaan. On myös mahdollista, että elämään haitallisesti vaikuttavat tekijät estävät yksilöä hyödyntämästä jo osaamiaan asioita. Kallungin ja Lehtosen (2013, 138) tutkimuksen mukaan alisuoriutuminen on yksi syrjäytymisen lähtökohta, sillä se lisää nuoren aikuisen kokemaa yksinäisyydentunnetta ja vähentää hänen tyytyväisyyttään kokemaansa elintasaan. Alisuoriutuminen vaikuttaisi olevan kohtalokkaampaa sosiaalisten suhteiden kannalta kuin koetun elintason kannalta, sillä yksinäisyys lähes kymmenkertaisesti syrjäytymisriskin verrattuna elintason kautta välittyvään yhteyteen. Alisuoriutumiseen liittyvä heikko elämänhallinta ja toimintakyky voivat helposti pidentää nuoren aikuisen alkanutta syrjäytymiskierrettä. (Lehtonen & Kallunki 2013, 136–138.)

Suoriutumiseen ja lähisuhdeluottamukseen liittyvät kokemukset ja minäkuva rakentuvat jo lapsuudesta alkaen (Lehtonen & Kallunki 2013, 140), minkä seurauksena niiden työstäminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Tutkimukseen osallistuneista noin 80%:lla oli merkittäviä perheensisäisiä ongelmia, mikä johti myös sosiaalisten taitojen ja kykyjen kehittymättömyyteen (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1933). Haavoittuvassa asemassa elänyt nuori aikuinen ei esimerkiksi välttämättä ole oppinut, kuinka käyttäytyä vastavuoroisesti, koska ei ole kokenut sitä, miten ihmiset voivat olla kiltejä ja avuliaita toisiaan kohtaan (Törrönen ym. 2018, 76).

Sosiaalityön tehtävänä on auttaa ihmisiä kehittämään heidän omaa kapasiteettiaan niin yksilön kuin yhteisönkin tasolla, sekä huomioida ihmisen olemassa olevat kyvyt voimavaroina (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1934). Toimijuuden tukemisessa on kyse sosiaalisen kyvykkyyden tukemisesta, aloitteellisuuden ja itseohjautuvuuden opettamisesta (Juvonen 2014, 13). Törrösen ym. (2018, 72) tutkimuksessa nuorten onnistumiset jokapäiväisten asioiden hoidossa vahvasti haastateltavien kyvykkyyttä ja mahdollisuuksia tehdä tulevaisuuttaan koskevia valintoja. Nuoren taitoihin liittyen syrjäytymisen ongelman

ratkaisussa tulisi pyrkiä nuoren itsetunnon tukemiseen, myönteisen ajattelun vahvistamiseen, sosiaalisten taitojen opetteluun sekä koulutukseen ja työelämään liittyvien tavoitteiden selkiyttämiseen. Näiden tekijöiden olisi hyvä olla myös ajankohtaisen nuorisotakuun keskiössä. (Lehtonen & Kallunki 2013, 140.) On myös tärkeää antaa nuorille taitoja, joiden avulla he pystyvät muovaamaan asiakkuuttaan sekä arvioimaan saamansa palvelun laatua (Kylkilähti 2017, 254).

5.4 Tunteet

Erilaiset tunteet painottuivat aineistoni artikkeleissa hyvin vahvasti. Tunteet toimivat tekemisen taustalla vaikuttaen olennaisesti tekemiseen tai tekemättömyyteen. Tutkimuksen haastatteluista välittyi hämmennys, pelko ja huoli (Raitakari ym. 2011, 329). Haastateltavat käyttivät yksilölähtöistä puhetapaa, jossa korostui oman toiminnan merkitys rajoitteiden ylittämässä. Näin ollen siihen sisältyi implisiittinen käsitys omien oireiden ja tunnetilojen ongelmallisuudesta. (Emt. 2011, 332.) Nuoret aikuiset tunsivat itsensä eristäytyneiksi ja että heillä ei ollut otetta elämästään, mikä johti vieraantumiseen viranomaisista ja yhteisöstä, sekä marginalisoi nuoria yhä enemmän heidän etääntyessään merkityksellisistä suhteista muihin ihmisiin, koulutukseen ja työhön (Thompson ym. 2013, 63). Myös vakavien mielen sairauksien kuvattiin herättävän usein ennakkoluuloja, stigmatisoimista, kuulematta jäämistä ja ulkopuolelle työntämistä esimerkiksi asuin-, opiskelu- ja työyhteisöstä (Raitakari ym. 2011, 337). Epäonnistumiset ovat laskeneet nuoren itsetuntoa, minkä seurauksena motivaatio yrittää uudestaan on myös laskenut. Nuoret eivät luottaneet kykyynsä suoriutua, minkä seurauksena ongelmat syvenivät entisestään. (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1926.)

Törrösen ym. (2018, 65) tutkimuksessa ihmiset kuvattiin sosiaalisina olentoina, jotka tarvitsevat toisten ihmisten apua ja tukea, sekä tunnetta siitä, että ovat merkityksellisiä jollekin. Nuoret aikuiset haluavat tulla nähdyiksi hyvinä ja tavallisina ihmisinä, sekä tulla hyväksytyksi (emt., 70). Myös Raitakarin ym. (2011, 337) tutkimuksessa muilta ihmisiltä saatava tuen merkitys esiintyy vahvana nuorten aikuisten puheessa. Nuorten aikuisten lähisuhteisiin liittyvän luottamuksen katsotaan olevan syrjäytymiskiirteen ehkäisyn kannalta koettua elintasaan tärkeämpää. Ilman luottamusta sosiaalisten suhteiden luominen vaikeutuu, mikä heijastuu yksinäisyytenä ja puutteina sosiaalisessa verkostossa. Myös nuoret itse katsoivat syrjäytymisen etenevän pääasiassa sosiaalisten suhteiden välityksellä. (Lehtonen & Kallunki

2013, 138–139.) Suhteiden pysyvyyden merkitys ilmeni tärkeimpänä asiana myös palvelujärjestelmään liittyvien ulottuvuuksien tarkastelussa (Törrönen ym. 2018, 66; Juvonen 2014, 14).

Palveluiden piiriin astuminen voi olla nuorelle aikuiselle vaikeaa, koska se saattaa tarkoittaa siirtymistä itsenäisen ja anonyymin kuluttajuuden tilasta julkiseksi ja yhteiskunnan tukimuodoista riippuvaiseksi toimijaksi, jolloin yksilö joutuu kamppailla muuttuvien toimijaroolien kanssa (Kylkilahti 2017, 247). Palvelujärjestelmässä leimaantuminen saattaa murentaa henkilön itsetuntoa ja -kunnioitusta sekä rakentaa ja vahvistaa käsitystä itsestä poikkeavana yksilönä, sekä ajaa yhteiskunnan reunalle ja lopulta jopa ulos palveluverkostoista (Mäkinen & Halonen 2017, 167–169). Ikäväksi koetun palvelukokemuksen perusteella nuori saattaa ottaa käyttöön itsellään olevan valtakinon, eli alkaa vältellä palveluntuottajaa (Kylkilahti 2017, 252). Palveluun, esimerkiksi sosiaalivirastoon, hakeutuessaan nuori saattaa kuvitella ympärilleen yleisön, jonka mukaan hän olisi epäonnistunut tai eläisi muiden varoilla (emt., 248). Sosiaalipalveluissa voidaan kuitenkin tasavertaisuuden ja yhdessä toimimisen kautta luoda vastakohtaa toiseuttamiselle, eli kuulumisen kokemus, jonka avulla voidaan lisätä nuoren osallisuuden ja kuulumisen tunnetta sekä lähiympäristössä että laajemmin yhteiskunnassa (Mäkinen & Halonen 2017, 169; Frøyland 2019, 568).

5.5 Mahdollisuudet

Nuorten aikuisten kohdalla tulevaisuuden pohtiminen on olennaista, sillä erityisesti täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevien usko mahdollisuudestaan pärjätä elämässä on suoriutumisen kannalta tärkeää (Lehtonen & Kallunki 2013, 134). Varhaisessa iässä koulutuksen ja työn ulkopuolella oleminen on usein seurausta köyhyydestä ja koulutuksellisesta eriarvoisuudesta, mikä ennustaa tulevaisuuden syrjäytymisvaaraa (Thompson ym. 2013, 64). Eriarvoisuuksia tutkittaessa ilmenee marginaalissa elävien kohtaama erilainen yhteiskunnallinen todellisuus kuin muilla kansalaisilla, sillä heillä on heikommät lähtökohdat saavuttaa hyvinvoinnin edellyttämiä resursseja (Raitakari ym. 2011, 328). Haavoittuvassa asemassa oleminen saattaa vähentää nuorten mahdollisuuksia hyödyntää heille kuuluvia oikeuksia työhön ja koulutukseen, sekä estää nuoria elämästä sellaista elämää, jota he voisivat arvostaa (Frøyland 2019, 564). Lehtosen ja Kallungin (2013, 138) tutkimus tukee aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan kasautuvat sosiaaliset ongelmat kasvattavat syrjäytymisriskiä. Lähisuhteisiin

vaikuttamisen nähdään olevan ensiarvoisen tärkeää epäsuotuisten kehityskulkujen ehkäisemisen kannalta (Lehtonen & Kallunki 2013, 141).

Toimija-asemiin liittyvät mahdollisuudet kytkeytyvät kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneisiin normeihin ja arvoihin, joiden mukaan yksilöiden odotetaan käyttäytyvän (Kylkilahti 2017, 244). Henkilöt, jotka eivät vielä ole saavuttaneet aikuisen statusta on nähty vajaavaltaisina kansalaisina, joiden oikeuksia voidaan rajata (emt., 240) ja näin ollen nuorille ei välttämättä anneta täysivaltaisen kansalaisen roolia. Juvosen (2014, 13) mukaan nuorten toimijuuden autonomia on pääsääntöisesti vähäisempää kuin aikuisten, jolloin nuoret joutuvat neuvottelemaan yhteiskunnallisesta asemastaan, mutta toisaalta nuoriin myös kohdistetaan yhteiskunnan taholta odotuksia vahvemmassa toimijuudesta. Nuorten yhteiskunnallisia toimija-asemia tuotetaan lähtökohdiltaan hyvinkin erilaisissa palvelukonteksteissa (Kylkilahti 2017, 238), joiden lisäksi toimija-asema rakentuu palvelukohtaamisen rajoilla, siirtymissä, sekä tausta- ja välitiloissa (emt., 252). Nuoren aikuisen osallisuus näyttäytyy neuvotteluna omien rajoitteiden ylittämisen ja toisten joustavuuden ja ymmärryksen välillä (Raitakari ym. 2011, 332). Toimijuudessa olennaista on neuvoteltavuus ja yksilön mahdollisuus tehdä valintoja, joiden lisäksi on tärkeää tarkastella myös niitä kulttuurisia odotuksia ja rakenteiden tuottamia välttämättömyyksiä, joita yksilöt yhteiskunnassa kohtaavat (Juvonen 2014, 4).

Törrösen ym. (2018, 70) tutkimuksesta ilmeni nuorten kokeneen epätasa-arvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta tuen saamisessa. Monimutkaiset tilanteet ja haasteet saattavat aiheuttaa korkeasti individualistisia palveluita, joissa annettu tuki perustuu työntekijän omiin mieltymyksiin enemmän kuin tutkittuun tietoon ja tämä taas vähentää palveluiden tasavertaisuutta ja läpinäkyvyyttä (Frøyland 2019, 564). Tuen puutteesta johtuvat pettymykset saattavat johtaa siihen, että tarjottuun tukeen ei tartuta myöhemminkään (Mäkinen & Halonen 2017, 164). Sosiaalityön tehtävänä on huolehtia siitä, että nuoret ovat tietoisia oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan (Frøyland 2019, 564). Perustarpeita turvatessa sosiaalityöntekijä huolehtii asumiseen, talouteen, terveyteen ja aktiivisuuteen liittyvistä asioista (Frøyland 2019, 568; Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1928), mikä mahdollistaa alustavat lähtökohdat nuoren toimijuuden kehittymiselle. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös tutustua tarpeeksi kattavasti ja laajasti niihin palveluihin, joiden pariin hän nuorta ohjaa, jotta voidaan varmistua palveluiden sopivuudesta ja tosiasiallisesta mahdollisuuksien luomisesta (Frøyland 2019, 568). Monilla nuorilla on teoriassa mahdollisuus valita erilaisista vaihtoehdoista, mutta näitä valinnanmahdollisuuksia rajaavat kuitenkin rakenteelliset ja sosiaaliset reunaehdot (Juvonen

2014, 4). Kysymys on siitä, minkä verran nuorilla on todellisuudessa mahdollisuuksia toimia ja saada äänensä kuuluville, eli missä määrin nuorten elämänvalinnat ovat heidän omia päätöksiään ja missä määrin yhteiskunnan pakottavien rakenteiden ohjaamia (emt., 9).

Toimijuuden kannalta on tärkeää, että nuorilla on mahdollisuus kontrolloida omaa elämäänsä koskevia päätöksiä (Vázquez-Fernández & Barrera-Algarín 2017, 1935). Mahdollisuus miettiä rauhassa omaa sitoutumistaan erilaisiin toimintoihin luo nuorelle kuvaa omaan elämäänsä liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista ja näin ollen lisää hyvinvointia, kun taas tiukka kontrolli saattaa ajaa nuoren kokonaan pois palveluiden piiristä (Mäkinen & Halonen 2017, 164). Instituutioiden käytänteihin vaaditaan sellaista ajallista liikkumatilaa, jossa luottamus voi hiljalleen syntyä ja vahvistua. Muun muassa projektimalliset väliaikaiset tukimuodot jo itsessään heikentävät tätä mahdollisuutta (emt., 168.) Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden vahvistamisessa tarvitaan pitkäaikaista ja muutoksen mahdollisuutta ylläpitävää kumppanuutta ja tukemista, jotta haastava ja täytymisen raamittama siirtymä itsenäisyyteen ja aikuisuuteen mahdollistuisi (Juvonen 2014, 14).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkin kandidaatintutkielmassani syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä ja toimijuuden tukemista sosiaalityössä. Tutkimuskysymyksenäni oli, mitkä tekijät vaikuttavat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuuteen ja miten sosiaalityöllä voidaan tukea syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten toimijuutta. Tarkoitukseni oli aiempaa kotimaista ja kansainvälistä tutkimusta hyödyntäen kartoittaa, minkälaisia tarpeita toimijuutta tarkastelemalla voidaan paikantaa ja miten sosiaalityöllä voidaan näihin tarpeisiin vastata. Esitin tutkielmani tulokset Jyrkämän (2008) teoriaa viitekehystenäni hyödyntäen ja luokittelin tulokset toimijuuden modaaliteettien mukaan velvollisuuksiin, tavoitteisiin, taitoihin, tunteisiin ja mahdollisuuksiin. Sisällytin tähän jaotteluun kuvaukset sosiaalityön mahdollisuuksista työskennellä näiden osa-alueiden ja niistä muodostuvan kokonaisuuden tukemisessa. Näiden luokittelujen avulla pyrin ilmentämään toimijuuden moniulotteisuutta ja sitä yksilössä esiin tulevaa kokonaisuutta, jonka parissa sosiaalityön ammattilaiset työssään toimivat.

Tulosten mukaan velvollisuudet ilmenivät eri toimijoiden eriasteisina odotuksina nuoria kohtaan. Tavallisimmat nuoriin aikuisiin kohdistetut odotukset liittyivät itsenäiseen elämään ja kykyyn huolehtia perusasioista. Aineistossa odotuksia asettivat nuoret itse, nuorten lähiympäristö ja yhteiskunta. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren elämä ei useimmiten vastaa lähiympäristön tai yhteiskunnan odotuksiin, minkä seurauksena institutionaaliset velvoitteet saattavat muodostua nuorille ahdistaviksi vaatimuksiksi ja näin ollen kaventaa toimijuutta. Tulosten mukaan on olennaista ilmentää tätä institutionaalista velvoittavuutta välittämisenä. Sosiaalityön ymmärtävästä ilmapiiristä huolimatta aktivointipolitiikan luomat rajat ovat asiakaskohtaamisissa näkyvillä, minkä seurauksena poliittiset ja institutionaaliset normipuheet voivat helposti kääntyä nuoren ajatusmalleja muokkaaviksi normeiksi. Analyysin pohjalta saamieni tulosten mukaan nämä normipuheet tulisi ottaa yhteisen tarkastelun, tulkinnan ja neuvottelun kohteiksi. On kuitenkin huomionarvoista ymmärtää, että esimerkiksi työntekijän ja asiakkaan kyvyt sanallistaa ja käsitteellistää asioita ja ilmiöitä saattavat olla erilaiset, jolloin myös tämä tulisi huomioida velvoittavuuksista keskusteltaessa.

Tavoitteisiin liittyen aineistosta nousi esiin hyvin tavanomaisia asioita, kuten esimerkiksi oma koti, hyvä terveys, työ ja toimivat ihmissuhteet. Nuoret ilmaisivat tavoitteidensa saavuttamiseen liittyviksi haasteiksi ja esteiksi työnhaun vaikeuden, oman taloudellisen

tilanteen ja koulutuksen puutteen. Aineistosta ilmeni nuorilla olevan pikemminkin matalat odotukset kuin pyrkimykset. Tähän liittyen on mielenkiintoista pohtia sitä, miten paljon matalat odotukset vaikuttavat tavoitteiden asettamiseen ja ylipäättään siihen, mitä pidetään mahdollisena. Sosiaalityön tavoitteisiin kuuluu tukea nuoria tavoittelemaan yhteiskunnallisesti hyvinä pidettyjä asioita, kuten koulutusta ja työtä, minkä pohjalta on keskeistä miettiä nuorten omien tavoitteiden ja instituution asettamien tavoitteiden kohtaamista. Tulosten mukaan instituution taholta tulevat liian pitkälle viedyt tavoitteet estävät palveluiden sopivuuden ja oikea-aikaisuuden. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on luoda sellaisia tukimuotoja, jotka vastasivat suoraan nuoren tarpeisiin, mutta jättäisivät kuitenkin nuorelle valinnanmahdollisuuksia, sillä kokemus valinnanvapaudesta lisää toimijuutta ja kasvattaa sitoutumista hyvinvointia edistäviin palveluihin.

Syrjäytymisvaarassa elävillä nuorilla useat elämänhallinnan kannalta keskeiset taidot voivat olla erinäisistä syistä puutteellisia. Aineistosta esille nousivat vaikeudet itsenäisessä asumisessa, taloudellisessa riippumattomuudessa, koulu- ja työuralla selviytymisessä ja sosiaalisten suhteiden ylläpidossa. Nuoren elämään haitallisesti vaikuttavat tekijät saattavat myös estää nuorta hyödyntämästä jo osaamiaan asioita. Elämänhallintaan liittyvät taidot alkavat kehittyä jo lapsuusaikana, minkä seurauksena haavoittuvassa asemassa eläneellä nuorella ei välttämättä ole kehittynyt elämänhallintaan liittyviä perusvalmiuksia. Tulosten mukaan nuorten onnistumiset jokapäiväisten asioiden hoidossa vahvasti haastateltavien kyvykkyyttä ja mahdollisuuksia tehdä tulevaisuuttaan koskevia valintoja. Nuoren taitoihin liittyen syrjäytymisen ongelman ratkaisussa tulisi pyrkiä nuoren itsetunnon tukemiseen, myönteisen ajattelun vahvistamiseen, sosiaalisten taitojen opetteluun sekä koulutukseen ja työhön liittyvien suunnitelmien tekemiseen.

Aineiston haastattelututkimuksissa päällimmäisinä tunteina välittyi hämmennys, pelko ja huoli. Nuoret aikuiset haluavat tulla nähdyiksi hyvinä ja tavallisina ihmisinä, sekä kokea olevansa merkityksellisiä jollekin. Nuoret tunsivat itsensä eristäytyneiksi ja että heillä ei ollut otetta elämästään, mikä johti vieraantumiseen viranomaisista ja yhteisöstä, sekä marginalisoi nuoria yhä enemmän heidän etääntyessään merkityksellisistä suhteista muihin ihmisiin, koulutukseen ja työhön. Nuorten heikko luottamus suoriutumiseensa syvensi ongelmia entisestään. Nuoren potentiaalin esiin tuomisen kannalta tehokkainta olisi keskittyä nuoren minäkäsityksen ja itsetunnon vahvistamiseen, sekä luoda vastakohtaa toiseuttamiselle. Kuulumisen kokemuksen avulla voidaan lisätä nuoren toimijuutta ja osallisuuden tunnetta sekä

lähiympäristössä että laajemmin yhteiskunnassa. Tuloksissa korostui myös muihin yksilöihin ja instituution edustajiin muodostettujen pitkäaikaisten ihmissuhteiden merkitys suojaavana tekijänä. Muihin saamiini tuloksiin verrattuna pitkäaikaiset asiakassuhteet saman työntekijän ja yksilön välillä lienee nykyisen kaltaisessa palvelujärjestelmässä haastavimpia toteuttaa, sillä työntekijöiden vaihtuvuus on sosiaalisella melko suurta.

Toimijuuteen liittyvät mahdollisuudet kytkeytyvät kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneisiin normeihin ja arvoihin. Marginaalissa elävillä on kuitenkin huonommat lähtökohdat saavuttaa niitä resursseja, joita hyvinvointi edellyttäisi. Monilla nuorilla on teoriassa mahdollisuus valita erilaisista vaihtoehdoista, mutta kysymys on siitä, kuinka paljon nuorilla on todellisuudessa mahdollisuuksia toimia itsenäisesti ja käyttää ääntään. Mahdollisuuksien luomisen kannalta on tärkeää, että sosiaalityöntekijä osaa ohjata asiakasta asiakkaan tarpeeseen vastaaviin palveluihin, jotta voidaan varmistua todellisesta mahdollisuuksien luomisesta. Tulosten mukaan mahdollisuus miettiä rauhassa omaa sitoutumistaan erilaisiin toimintoihin luo nuorelle kuvaa omaan elämäänsä liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista ja näin ollen lisää toimijuutta. Täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevien usko mahdollisuudestaan pärjätä elämässä on suoriutumisen kannalta erityisen tärkeää.

Tarkastelemani toimijuuden osa-alueet muodostavat yhteen kietoutuneen kokonaisuuden, jossa yhtä osa-aluetta on haastavaa tarkastella ilman toista. Yhteenvetona tuloksistani voidaan todeta toimijuuden osa-alueiden olevan tiiviissä ja vuorovaikutteisessa yhteydessä toisiinsa, mikä ilmentää välttämättömyyttä kohdata ihminen kokonaisuutena ja tarkastella syvemmillä tasolla yksilön olemisen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Toimijuuden osa-alueet muodostivat ikään kuin kehän, jossa eri osa-alueiden välille muodostui monenlaisia yhteyksiä. Valitsin tutkielmani tulososion alaotsikoiden järjestyksen sen perusteella, minkä osa-alueen kuvaamisen koin välttämättömimmäksi toisten osa-alueiden kuvaamisen kannalta. Tämän pohjalta tuntui loogiselta valinnalta kertoa ensin velvollisuuksista, jotka vaikuttavat ihmiseen yksilön valinnoista riippumatta. Toisena käsittelin tavoitteita, koska näin olennaiseksi kertoa toiminnan ja toimijuuden taustalla vaikuttavista pyrkimyksistä. Kolmantena kerroin konkreettista osaamista vaativista asioista, joiden katsoin vaikuttavan laajasti yksilön kokemiin tunteisiin, joita kävin läpi neljännessä kappaleessa. Viides kappale käsitteli mahdollisuuksia, joiden koin osa-alueen kuvaamisen lisäksi jo osittain nivovan yhteen kaikista osa-alueista muodostuvaa kokonaisuutta. Kappaleiden järjestys olisi myös voinut olla erilainen, jolloin aineistosta esiin nousseet asiat olisivat saattaneet painottua eri tavalla. Tutkimusalueeni oli

laaja ja näin ollen jokaisesta osa-alueesta voisi tehdä myös oman erillisen tutkimuksensa. Jatkotutkimuksena olisi antoisaa tutkia kattavammin toimijuuden osa-alueiden suhteita toisiinsa. Tässä tutkielmassa esimerkiksi itsetunto nousi yksittäisenä tekijänä esille useamman osa-alueen yhteydessä, joten olisi mielenkiintoista etsiä ja havainnoida näitä yhteyksiä enemmän.

Tutkielmani tuloksia lukiessa ja tulkitessa on syytä huomioida tutkielmaani liittyvät rajoitteet. Tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jossa on analysoitu ja tehty synteesiä aiemmissa tutkimuksissa tuotetusta tiedosta. Tutkielmaani ovat vaikuttaneet sekä muiden tutkijoiden valinnat ja tulkinnat että oma tapani tulkita aineistosta löytämäni tietoa. Aineiston jäsenyykseen valitsemani teoria on myös huomattavalla tavalla vaikuttanut tapaan, jolla tulokset on esitetty. Tutkielmani aineistona on neljä kansainvälistä ja viisi kotimaista tieteellistä artikkelia, eli tutkimusaineistoni on kandidaatintutkielmalle ominaisesti melko pieni. Otannan koon vuoksi aineistoni kattaa vain pienen osan niistä tieteellisistä tutkimuksista, joita aiheeseeni liittyen on tehty. Tutkielmaa varten suorittamani aineistohaku oli vaativa prosessi ja aineistosta on saattanut jäädä pois tutkimuksia, jotka olisivat olleet antoisia tutkimuskysymysteni kannalta.

Keskityin aineistossani Euroopan kontekstiin, erityisesti Pohjoismaita painottaen, eli tutkimustulokseni on melko hyvin yleistettävissä Suomen kontekstiin. Tutkimustulokseni käsittelevät tekijöitä, jotka eivät ole tarkasti sidoksissa yksittäisiin institutionaalisiin järjestelmiin, minkä seurauksena maiden väliset erot palvelujärjestelmissä eivät juurikaan näy tutkielmassani. Pohjoismaisesta painotuksesta johtuen myöskään kulttuurieroilla ei ole tässä tutkielmassa merkittävää roolia. Olen pyrkinyt minimoimaan tutkielmaani liittyviä rajoitteita valitsemalla mahdollisimman laajasti tutkimuskysymyksiini vastaavaa aineistoa sekä analysoimaan tuloksia mahdollisimman objektiivisesti.

Nuorille aikuisille suunnattuihin sosiaalipalveluihin liittyen on kaivattu tutkimusta, jossa nuorten asema, oma näkökulma ja heidän kokemuksensa palvelukohtamisista palvelujärjestelmän kanssa olisivat tutkimuksen keskiössä (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 10). Lisäksi on ilmaistu tarvetta positiivisille ja nuorten aikuisten tarpeista lähteville avauksille (Juvonen 2015, 229). Tutkielmassani olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, millaisia palvelutarpeita toimijuutta tarkastelemalla on mahdollista havaita ja sitä kautta

pyrkinyt omalta osaltani ilmaisemaan tähän kohderyhmään liittyvän tutkimuksen tarpeellisuutta.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – Ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–23.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla: Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- * Frøyland, Kjetil (2019) Vital Tasks and Roles of Frontline Workers Facilitating Job Inclusion of Vulnerable Youth. *European Journal of Social Work* 22(4), 563–574.
- Furlong, Andy (2019) The changing landscape of youth and young adulthood. Teoksessa Andy Furlong (toim.) *Handbook of Youth and Young Adulthood*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 3–11.
- Helne, Tuula (2002) Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 20–43.
- Hokkanen, Liisa (2013) Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 55–86.
- International Federation of Social Workers (2014) <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. (Viitattu 28.3.2020).
- Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen – Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 165.
- * Juvonen, Tarja (2014) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. *Nuorisotutkimus* 32(3), 3–16.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä: hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Jyväskylä: Gerontologia* 22(4), 190–203.
- Järvinen, Tero & Janhukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125–151.

- Kallio, Tomi (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Tampere: Hallinnon tutkimus 25(2), 18–28.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo (2017) Kokevatko nuoret saavansa tarvitsemiansa sosiaali- ja terveystalvveluja? Tuloksia väestötutkimuksista. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 27–52.
- * Kylkilahli, Eliisa (2017) Kuluttaja, kansalainen, asiakas – Nuoren asema palvelun näyttämöillä ja taustatiloissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 237–257.
- Laitila, Minna (2010) Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Health Sciences 31. Kuopio: Kopijyvä Oy.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 9–16.
- * Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar (2013) Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 21(2), 128–143.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) Analyysi no. 19. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. (Viitattu 25.3.2020).
- * Mäkinen, Sanna & Halonen, Terhi (2017) Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 151–172.
- Niiranen, Vuokko (2002) Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 63–80.
- Nuorisolaki (1285/2016) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. (Viitattu 2.3.2020).
- Pohjola, Anneli (2009) Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 21–40.

- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellisen sosiaalityön jäsenyminen. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Kuopio: UNIPress, 281–294.
- Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 87–96.
- * Raitakari, Suvi & Kulmala, Anna & Gunther, Kirsi & Juhila, Kirsi & Saario, Sirpa (2011) Vakava mielen sairaus ja eriarvoisuudet arjessa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 19(4), 326–341.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (2009) Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5–18.
- Raunio, Kyösti (2006) Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Sheppard, Michael (2006) *Social Work and Social Exclusion – The Idea of Practice*. Farnham: Ashgate.
- Siurala, Lasse (2007) Nuorille suunnattujen palvelujen koordinointi kunnassa. Teoksessa Tom Tarvainen & Ville Pietiläinen & Tapio Kuure (toim.) Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Selvityksiä 61/2997. Helsinki: STM. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72137/Selv200761.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Viitattu 13.3.2020).
- Sulkunen, Pekka (2010) Agency and power: The contractual illusion. *European Journal of Cultural Studies* 13(4), 495–510.
- Tanner, Jennifer & Arnett, Jeffrey (2019) The emergence of emerging adulthood: the new life stage between adolescence and young adulthood. Teoksessa Andy Furlong (toim.) *Handbook of Youth and Young Adulthood*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 34–40.
- * Thompson, Ron & Russell, Lisa & Simmons, Robin (2014) Space, place and social exclusion: an ethnographic study of young people outside education and employment. *Journal of Youth Studies* 1(17), 63–78.

- Torraco, Richard (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review* 4(3), 356–367.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- * Törrönen, Maritta & Munn-Giddings, Carol & Gavriel, Chrissie & Morris, Demi (2018) Emotional participation of young adults starting their independent living. *Nordic Social Work Research* 8(1), 65–78.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Siljander & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus, 126–149.
- * Vázquez-Fernández, María Josefa & Barrera-Algarín, Evaristo (2017) The Essential Role of the Social Worker as an Integration Agent for the Youth who Face School Failure. *British Journal of Social Work* 47(7), 1923–1939.
- Vilkko, Anni (2000) *Elämäntulkinta ja elämäntulkinta*. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.) *Suomalainen elämäntulkinta*. Helsinki: Tammi, 74–85.
- Young, Jock (1999) *The exclusive society – Social exclusion, crime and difference in late modernity*. London: Sage.

LIITTEET

Liite 1. Artikkelitaulukko

Tutkimuksen tekijät, nimi ja julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeisimmät tutkimustulokset
Frøyland, Kjetil (2019) Vital Tasks and Roles of Frontline Workers Facilitating Job Inclusion of Vulnerable Youth. <i>European Journal of Social Work</i> 22(4), 563–574.	Tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten työllistymiseen liittyvät tukemisen roolit ja tehtävät.	Kvalitatiivinen tutkimus. Puolistrukturoidut haastattelut 31 sosiaalialan ammattilaiselle, koskien 15–25-vuotiaita syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.	Sosiaalityön menetelminä perustarpeiden turvaaminen, yhteyksien ja suhteiden rakentaminen, työn mahdollistaminen sekä työn sovittaminen yksilön tarpeisiin lisäävät nuorten hyvinvointia ja kasvattavat työllistymismahdollisuuksia.
Juvonen, Tarja (2014) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. <i>Nuorisotutkimus</i> 32(3), 3–16.	Tarkastella, miten nuorten aikuisten toimijuuteen ja täytymiseen liittyvät odotukset ja veloitteet rakentuvat sosiaalityön ja nuorisotyön välimaastoon paikantuvassa etsivässä työssä.	Kvalitatiivinen tutkimus. Aineistona 21 nuorten ja etsivän työn tekijöiden välistä keskustelua pääkaupunkiseudulla toteutetussa etsivän työn hankkeessa.	Yhteiskunnallisen velvoittavuuden rinnalle kaivataan positiivisia, motivoivia ja nuorten tarpeista lähteviä avauksia, jotka ottavat huomioon nuoreen kohdistuvan yhteiskunnallisen täytymisen.
Kylkilahti, Eliisa (2017) Kuluttaja, kansalainen, asiakas – Nuoren asema palvelun näyttämöillä ja taustatiloissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) <i>Nuoret aikuiset</i>	Tarkastella nuorten kuluttajakansalaisten toimija-asemaa erilaisissa palveluissa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Analysoitavana aineistona on 10 kirjoituskilpailuun kirjoitettua tarinaa, joissa jäsenetään nuoren asemaa palvelukohtaamises-	Palvelukohtaamiset ja nuoren asema palvelussa jäsenyivät jopa vahvemmin muissa tiloissa kuin varsinaisessa palveluympäristössä.

hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 237–257.			
Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar (2013) Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 21(2), 128–143.	Nuorten aikuisten syrjäytymiskierteen muodostumisen, sen osatekijöiden sekä ennaltaehkäisyn ja koetun hyvinvoinnin tutkiminen.	Kvantitatiivinen tutkimus toteutettiin Kymenlaaksolaisten 16–29-vuotiaiden nuorten aikuisten keskuudessa 1400:ssa puhelinhaastattelussa .	Nuorten oman kokemuksen mukaan yhteiskunnallinen integroituminen ja syrjäytyminen tapahtuvat sosiaalisten suhteiden kautta, eikä niinkään koetun elintason välityksellä, vaikka sen merkitystä onkin aiemmin korostettu.
Mäkinen, Sanna & Halonen, Terhi (2017) Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 151–172.	Tutkia yhteiskunnan marginaaliin asemoitujen nuorten liikkumista palveluverkostoissa erilaisten ohjauskokemusten valossa.	Narratiivinen tutkimus. 25 17–19-vuotiaan nuoren elämäntarinalliset haastatteluaineistot.	Nuoren osallisuutta rajoittavat palveluverkoston joustamattomuus, organisaatio-keskeisyys ja kohtaamattomuus työntekijöiden osalta.
Raitakari, Suvi & Kulmala, Anna & Gunther, Kirsi & Juhila, Kirsi & Saario, Sirpa (2011) Vakava mielen sairaus ja eriarvoisuudet arjessa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen	Osoittaa, mitä eriarvoisuudet tarkoittavat sairastavan yksilön arjessa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Kuntoutusjaksolle osallistuneiden 21 psykoosisairautta sairastavan 18–36 vuotiaan nuoren aikuisen löyhästi strukturoidut teemahaastattelut	Osallistumisen, aktiivisuuden ja eriarvoisuuksien poistamisen edellytyksenä on riittävät resurssit ja mukaan ottava yhteiskunta, sillä eriarvoisuuksien poistamiseen ei riitä vain yksilöiden sitkeys ja

aikakauslehti 19(4), 326–341.			toimintakyvyn harjoittelu.
Thompson, Ron & Russell, Lisa & Simmons, Robin (2014) Space, place and social exclusion: an ethnographic study of young people outside education and employment. <i>Journal of Youth Studies</i> 1(17), 63–78.	Tutkia pitkiä aikoja koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten kokemuksia syrjäytymisestä.	Kvalitatiivinen tutkimus, joka keskittyy pitkittäistutkimuksen kahden ensimmäisen vuoden aikana saatuihin tuloksiin. Osallistujina 20 15–20-vuotiasta neetnuorta Pohjois-Englannista.	Syrjäytyminen ja kontrollin menettäminen elämässä johtaa yhteiskunnallisista toiminnoista syrjäyttävään kierteeseen.
Törrönen, Maritta & Munn-Giddings, Carol & Gavriel, Chrissie & Morris, Demi (2018) Emotional participation of young adults starting their independent living. <i>Nordic Social Work Research</i> 8(1), 65–78.	Selvittää, miltä emotionaalinen osallistuminen näyttää nuorten aikuisten perspektiivistä sijoituksen päätyttyä.	Kvalitatiivinen tutkimus. Data koostuu 50 suomalaisesta ja 24 englantilaisesta temaattisesti analysoidusta haastattelusta.	Nuorten aikuisten mukaan suhteiden pysyvyys on lasten ja nuorten palveluihin liittyen tärkein elementti.
Vázquez-Fernández, María Josefa & Barrera-Algarín, Evaristo (2017) The Essential Role of the Social Worker as an Integration Agent for the Youth who Face School Failure. <i>British Journal of Social Work</i> 47(7), 1923–1939.	Perheytyä sosiaalityön rooliin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sosiaalisen integraation ja työllisyysmahdollisuuksien parantamisessa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Haastattelut 93:lle 16–24-vuotiaille viidessä espanjalaisessa sosiaaliseen integraation keskittyvässä keskuksessa.	Nuoren sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja työllistymismahdollisuuksien lisäämiseksi on hyvä kehittää yksilölliset ja joustavat toimintasuunnitelmat, joiden suunnittelussa sosiaalityön osaaminen on merkityksellisessä asemassa.

